

ТАТАРЕНКО Н.О.,
проректор з наукової роботи і
міжнародних зв'язків Дипломатичної
академії України при МЗС України,
к.е.н., професор

КОНЧИН В.І.,
доцент кафедри міжнародної
економіки і економічної дипломатії
Дипломатичної академії України при
МЗС України, к.е.н.

ГРУЩИНСЬКА Н.М.,
завідувач кафедри міжнародної
економіки і економічної дипломатії
Дипломатичної академії України при
МЗС України, д.е.н., професор

ПЕРЕПЕЛИЦЯ Г.М.,
директор Інституту зовнішньої
політики Дипломатичної академії
України при МЗС України, д.п.н.,
професор

УДК 339.548

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄС ТА ТОРГОВА ВІЙНА З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

(аналітичний огляд)

Угода про асоціацію України та ЄС у частині про ЗВТ передбачає приведення законодавства, норм і стандартів України у відповідність з нормами і стандартами ЄС у сфері регулювання зовнішньої і внутрішньої торгівлі – технічне регулювання, ветеринарний і фітосанітарний контроль, митне законодавство, державні закупівлі, субсидування, а також в галузі регулювання фінансових, телекомунікаційних, поштових, кур'єрських послуг, послуг міжнародного морського транспорту, захисту інтелектуальної власності та конкурентного права. Україна буде зобов'язана узгоджувати своє законодавство і нормативне регулювання у визначених сферах із законодавством ЄС у відповідності із доробком Спільноти – *Acquis communautaire* (acquis)¹. Тим самим дана Угода на сучасному етапі встановлює односторонню залежність України від ЄС, зокрема від положень його первинного законодавства та директив, що несуть з собою сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання українською стороною.

У додатках до Угоди прописано детальний план-графік приведення українського законодавства у відповідність до положень цієї Угоди, а також санкції за їхнє порушення. 17 вересня 2014 року Кабінет Міні-

¹ https://uk.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire

стрів України затвердив план заходів з імplementації Угоди про асоціацію на 2014—2017 роки.²

З 2016 року регламенти, директиви і інші внутрішні документи ЄС виносяться на рівень міжнародно-правових зобов'язань України стосовно третіх країн, включаючи Росію та інші країни – учасники Митного Союзу. У правовому контексті Україна після підписання угоди опиняється у юрисдикції ЄС. Всі питання взаємовідносин з третіми країнами, що стосуються торговельної політики, наша країна повинна буде узгоджувати з ЄС у Комітеті з питань торгівлі, створеному Радою асоціації.

Ці правові підстави взаємодії України та ЄС, включаючи обов'язковість директив ЄС в галузі технічного регулювання та стандартів, які мають стати національними протягом 2-10 років – виключаються будь-які невідповідності у національних стандартах цим вимогам, у тому числі ДГСТ-1992, відразу ж нівелюють можливості виробничої та пов'язаної з нею науково-технічної кооперації з іншими країнами, які не керуються стандартами ЄС. Відповідно, автоматично Україна втрачає ринок країн Митного Союзу і мова вже не йтиме про спільні проекти в космічній, авіаційній, суднобудівній галузях, атомній енергетиці, тощо.

В 56 статті Угоди про асоціацію прописано, що «Україна утримується від внесення змін в своє горизонтальне і галузеве законодавство, окрім як з метою поступового приведення такого законодавства у відповідність з нормами *acquis* ЄС і задля підтримки такої відповідності». Це означає, що вона не зможе вдаватися до використання механізмів усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Тим часом, такі можливості передбачені у взаємній торгівлі, наприклад, з державами-учасниками СНД.

Норми угоди про відміну митних стягнень і квотних обмежень у торгівлі енергоносіями між сторонами – Ст.6, п.1, п.2711 Додатків II до Протоколу I, п.7.2 вступу до цього Додатку можуть поширюватись і на природний газ з Росії. Вони унеможливають відміну експортного мита на нафту і газ з цієї країни, тому що зворотною стороною є необхідність дзеркального стягнення цього мита, якщо Україна вивозитиме з української території у треті країни.

² План заходів з імplementації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014—2017 роки <http://www.kmu.gov.ua/document/247616985/P0847-00.doc>

Україна майже повністю відмінює мита на імпортні товари з ЄС, що створює серйозні проблеми для українських виробників вже в короткостроковій перспективі. Як показали проведені емпіричні наукові дослідження, Україна не отримує суттєвих ефектів росту товарообігу з ЄС та економічного зростання саме від лібералізації торгівлі товарами, не дивлячись на важливість цього процесу для посилення інтеграційних зв'язків суб'єктів бізнесу країн-учасниць Угоди про Асоціацію. Очікується, що саме завдяки лібералізації торговельних потоків спочатку відбудеться банкрутство неефективних українських виробництв, а з часом проявиться комплементарний зв'язок між товарним імпортом промислового призначення та прямими іноземними інвестиціями. На цій основі в очищеному економічному просторі від неефективних та низькотехнологічних гравців постануть нові підприємства і розширять виробничий пояс Спільного ринку ЄС. Зростаючий товарний імпорту буде посилювати від'ємне сальдо торговельного балансу України, але воно має компенсуватися притоком спочатку переважно фінансового, а потім і прямого капіталу з ЄС.

З огляду на статтю 145 Угоди про Асоціацію «Рух капіталу» передбачається, що з дати набрання чинності цією Угодою Сторони повинні забезпечувати вільний рух капіталу, пов'язаного з надходженням прямих інвестицій відповідно до законодавства приймаючої країни та інвестуванням відповідно до положень Глави 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля». Однак, якщо проаналізувати додаток XVII-2 розділ Н «Вільне пересування капіталу та платежів» графіку імplementації, то можна побачити, що основоположні статті 63-65 Угоди «Про функціонування ЄС», імplementація яких мала б відкривати зелену дорогу прямим іноземним інвестиціям європейського бізнесу саме в виробничій сфері, відкладені принаймні на п'ять років. Говориться, що «через 5 років з дати набрання чинності Угодою [про Асоціацію] Комітет з питань торгівлі прийме остаточне рішення щодо строків впровадження даних положень цього Договору». Не вказані чіткі кроки з приводу прямих іноземних інвестицій у виробничу сферу в найближчій перспективі й у вищезазначеному плані заходів уряду по імplementації Угоди - див. пункт 149 Глава 7. Поточні платежі та рух капіталу. В цій секції реалізації заходів відповідальним за виконання є НБУ – за згодою, а партнером зі сторо-

ни ЄС виступає Європейський центральний банк. Міністерство економічного розвитку та торгівлі разом зі створеним Комітетом з питань торгівлі не беруть активної участі в питаннях лібералізації руху капіталу за цим графіком. Це означає, що в найближчі роки увага посилено буде прикута до підпунктів а та b пункту 2 статті 145 Угоди про Асоціацію, а саме до вільного руху капіталу, пов'язаного з наданням кредитів, які стосуються торговельних операцій, або з наданням послуг, в яких бере участь резидент однієї зі Сторін, та до вільному руху капіталу, пов'язаного з портфельними інвестиціями і фінансовими позиками та кредитами інвесторів іншої Сторони. Отже, швидше за все передбачається, що зі скасуванням митних тарифів в Україну протягом принаймні наступних 5 років будуть масово надходити імпорتنі товари з ЄС, збут яких має підкріплюватися, фінансуватися короткотерміновими торговими кредитами та борговими фінансовими зобов'язаннями у вигляді довгострокових п'ятирічних корпоративних облігацій для потреб імпортоорієнтованого бізнесу замість прямих іноземних інвестицій для організації виробництва на території України. В такий спосіб багато європейських товаровиробників компенсують наслідки перевиробництва та відтягнуть стаціонарний стан Спільного ринку ЄС і вийдуть зі стагнації. Цей запланований ззовні сценарій підтверджується і актуальною монетарною політикою Національного банку України, якому МВФ порекомендував почати практикувати вільно плаваючий курс для посилення міжнародної мобільності руху фінансового боргового капіталу з одночасним таргетуванням інфляції. Це позбавляє НБУ можливості використовувати автономно грошово-кредитну експансіоністську політику з ендогенною кредитною пропозицією в національній валюті. Екзогенні джерела фінансування економічних операцій замінять внутрішню функцію НБУ та вітчизняних комерційних банків. В період активізації міжнародного спекулятивного фінансового капіталу та його притоку в Україну з метою інтенсифікації товарного імпорту з ЄС має по логіці відбуватися економічне зростання в короткотерміновому періоді. Але така стратегія розвитку, що дуже схожа на стратегію Помаранчевої команди, може стати фатальною в довготерміновому періоді – через 5 років, коли суб'єкти імпортоорієнтованого бізнесу та банківські установи за певних обставин не здатні будуть розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Результати економічного зрос-

тання будуть в такому разі нівельовані, так само як це сталося в Україні в 2009 році з відповідними соціально-економічними наслідками.

Отже, за умов реалізації такої стратегії внаслідок скасування імпорتنих тарифів та подальшої лібералізації торгівлі з ЄС багато українських виробників вимушені будуть зупинити виробництво вже найближчим часом. Зокрема можна очікувати, що найбільш серйозні проблеми виникнуть для українських підприємств з пошиву одягу, меблів, продуктів харчування, машинобудування і інших виробництв, які стануть неконкурентними порівняно з імпортоорієнтованим бізнесом – в тому числі бізнесом нерезидентів в Україні, який буде фінансуватися з зовнішніх джерел.

На момент старту Угоди про Асоціацію імпортне мито на товари з ЄС обнуляється за 7666 товарними позиціями із 10530 позицій товарної номенклатури ЗЕД – 72%, протягом трьох років обнуління охопить – 89 %, а протягом десяти років – 98,5 % товарних позицій.

Унаслідок створення Україною зони вільної торгівлі з ЄС, країни СНД, частка українських товарів в структурі імпорту котрих залишається високою, вимушені будуть з огляду на загрозу реекспорту європейської продукції через територію України ввести захисне імпортне мито на всі завезені з території України товари, у тому числі українського походження.

З огляду на невтішну для країн СНД перспективу в зв'язку з цілковитою економічною орієнтацією української економіки на інтеграцію в Спільний ринок ЄС, першою почала реагувати захисними заходами Російська Федерація.

Постановою уряду РФ № 959 від 19 вересня 2014 «Про введення ввізних мит щодо товарів, країною походження яких є Україна», всупереч зобов'язанням виконувати угоду про зону вільної торгівлі СНД, з боку РФ було вирішено ввести ввізні мита відносно товарів, що походять з території України і ввозяться в Російську Федерацію, у розмірі ставок Єдиного митного тарифу Митного союзу – відповідно до режиму найбільшого сприяння за переліком згідно з додатком.³

Постановою Уряду РФ від 13 серпня 2015 N 842 «Про внесення змін до постанови Уряду Російської Федерації від 7 серпня 2014 N 778 і від 31

³ Постановление правительства Российской Федерации от 19 сентября 2014 г. № 959 «О введении ввозных таможенных пошлин в отношении товаров, страной происхождения которых является Украина». -<http://government.ru/media/files/1dG08nzgoEE.pdf>

липня 2015 N 774»⁴ до списку країн, чий спектр продовольчих товарів підлягає забороні ввезення було долучено Україну, Республіку Албанію, Чорногорію, Республіку Ісландію та Князівство Ліхтенштейн. При цьому відносно України зазначена заборона застосовується з дня набрання чинності пунктом 1 постанови Уряду Російської Федерації від 19 вересня 2014 N 959» Про введення ввізних мит щодо товарів, країною походження яких є Україна «, але не пізніше 1 січня 2016 г.

Цією ж постановою було внесено зміни у постанову Уряду Російської Федерації від 31 липня 2015 N 774 «Про затвердження Правил знищення сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, включених до переліку сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, країною походження яких є Сполучені Штати Америки, країни Європейського союзу, Канада, Австралія і Королівство Норвегія і які до 5 серпня 2016 включно заборонені до ввезення в Російську Федерацію», а саме до списку було долучено Україну, Республіку Албанію, Чорногорію, Республіку Ісландію і Князівство Ліхтенштейн».

16 вересня 2015 року Президент Петро Порошенко підписав указ, про введення в дію списку санкцій проти 388 фізичних і 105 юридичних осіб, раніше затвердженого Радою національної безпеки і оборони України. Економічні санкції торкнулися 29 російських банків, понад 20 російських авіакомпаній, кількох підприємств військово-промислового комплексу, найбільших російських виробників антивірусних програм.

18 листопада 2015 р. уряд РФ ухвалив рішення запровадити з 1 січня 2016 р. продовольче ембарго на товари з України. Про це повідомив міністр економічного розвитку РФ А. Улюкаєв, який зазначив, що «Оскільки Україна приєдналася до санкцій проти Російської Федерації – економічних, фінансових, ми ухвалили рішення про запровадження ... захисних заходів у вигляді продовольчого ембарго. Просто це рішення має відтермінований характер. Воно теж відкладене до 1 січня 2016 року».

16 грудня 2015 президент РФ В. Путін підписав указ про призупинення з 1 січня 2016 року дії договору про зону вільної торгівлі щодо України «у зв'язку з винятковими обставинами, що зачіпають інтереси і економічну безпеку РФ і вимагають

вживання невідкладних заходів». Указ набрав чинності з дня його підписання.

Позиція РФ щодо запровадження спочатку нетарифних обмежень та митних тарифів щодо 170 українських експортних товарних груп різних виробничих секторів, а з 1 січня 2016 р. взагалі введення продовольчого ембарго на продукти сільськогосподарства та харчової промисловості має швидше не каральний характер щодо України за її долучення до санкцій Заходу чи за її роль в політичному і військовому протистоянні. Економіка РФ, незалежно від критичної ситуації у взаємовідносинах з Україною, взяла курс на імпортозаміщення в секторах сільськогосподарства та переробної промисловості задля забезпечення своєї економічної безпеки від Заходу. Спроба здійснити структурні зрушення та повноцінно компенсувати дефіцит багатьох товарів, які російська економіка декілька десятиліть поспіль отримувала в великих обсягах з країн Заходу, а також з України, це довгострокова мета уряду РФ. Сьогодні ж Росії в прагненні імпортозаміщення приходиться частково змиритися з продовольчою інфляцією, яка в травні 2015 р. за півтора роки досягла 28, 7%⁵, з тиском на валютний курс та втратою міжнародних валютних резервів для його підтримання, з географічною диверсифікацією імпорту продовольства через зростання в імпортній структурі частки таких країн, як Білорусь, Бразилія, Парагвай, Аргентина, Китай, В'єтнам, Фарерські острови, Туреччина до останніх подій, тощо.

Втрата валютних резервів внаслідок погіршення платіжного балансу та макроекономічна нестабільність через значну складову товарного імпорту є найбільшою загрозою для Кремля та збереження ним моделі адміністративного капіталізму (Див.: Додаток 1. Тому така політика російської сторони є цілком об'єктивною і вимагає від української держави, що обрала європейський вектор інтеграції, комплексу заходів для нейтралізації негативних зовнішніх ефектів.

Стратегічною метою України в економічних відносинах з РФ має стати вирішення двоєдиної задачі:

– по-перше – враховуючи руйнування у взаємних стосунках, Російська Федерація більш не може вважатися партнером України в розвитку та поглиблення відносин інтеграційного типу. Відносини з

⁴ Постановление Правительства РФ от 13 августа 2015 г. N 842 «О внесении изменений в постановления Правительства Российской Федерации от 7 августа 2014 г. N 778 и от 31 июля 2015 г. N 774» - <http://base.garant.ru/71162292/>

⁵ Продовольственное ембарго: импортзамещение и изменение структуры внешней торговли //Бюллетень о развитии конкуренции. – август 2015. – Аналитический центр при правительстве Российской Федерации. - <http://ac.gov.ru/files/publication/a/6007.pdf>

Росією повинні ґрунтуватися на прагматичних за-
садах та дотриманні принципів, обов'язкових для
держав-членів Світової організації торгівлі

– по-друге – виникає нагальна необхідність іс-
тотного зменшення ступеня залежності української
економіки від російських ринків збуту, передусім
продовольчих товарів та товарів машинобудуван-
ня, а також джерел постачання критично важливих
енергоносіїв та сировини.

Російська Федерація продовжує здійснювати
вибіркові, дестабілізуючі заходи, які мають нега-
тивні ефекти в різних сферах економіки України –
зокрема в торгівлі товарами та послугами, банків-

ському секторі, промислового виробництва та ви-
робничій кооперації, що зрештою чинить тиск на
погіршення платіжного балансу та проявлення де-
вальваційних очікувань.

Враховуючи складну економічну ситуацію в
Україні через відносини з РФ, Європейський Союз
на підставі підписаної з ним Угоди про Асоціацію,
і зокрема про зону вільної торгівлі у 2014 р. задля
стримування глибокого економічного спаду в укра-
їнській економіці запровадив автономні торговель-
ні преференції - АТП для українських експортерів
спочатку на півроку, а потім продовжив їх дію до
кінця 2015 року.

Таблиця 1

Тенденції українського експорту товарів, 2013-2014 рр.

	Експорт України в світ, тис. дол. США	Експорт України до Російської Федерації, тис. дол. США	Частка українського експорту до Російської Федерації, %	Експорт України до інших країн, тис. дол. США	Частка українського експорту до інших країн, %
2013	63320469	15077259	23,8	48243210	76,2
2014	53913302	9799144	18,2	44114159	81,8
% зміни	-14,9	-35,0	-5,6	-8,6	5,6

	ВВП номінальний, тис. дол. США	Частка українського експорту в світ від ВВП, %	Частка українського експорту до Російської Федерації від ВВП, %	Частка українського експорту до інших країн від ВВП, %
2013	179600000	35,3	8,4	26,9
2014	131805000	40,9	7,4	33,5
% зміни	-26,6	5,6	-1,0	6,6

Розраховано на основі статистичних даних Державної служби статистики України, Комітету торгівлі ООН та Світового банку.

Таблиця 2

Тенденції українського експорту товарів за 9 місяців 2015 року порівняно з аналогічним періодом 2014 року

	Експорт України в світ, тис. дол. США	Експорт України до Російської Федерації, тис. дол. США	Частка українського експорту до Російської Федерації, %	Експорт України до інших країн, тис. дол. США	Частка українського експорту до інших країн, %
9 міс. 2014	41773173,4	8135991,7	19,5	33637181,7	80,5
9 міс. 2015	28113345,7	3612380,3	12,8	24500965,4	87,2
% зміни	-32,7	-55,6	-6,6	-27,2	6,7

	ВВП Номінальний, тис. дол. США	Частка українського експорту в світ від ВВП, %	Частка українського експорту до Російської Федерації від ВВП, %	Частка українського експорту до інших країн від ВВП, %
9 міс. 2014	104560000	39,95	7,8	32,9
9 міс. 2015	78837500	35,7	4,6	31,1
% зміни	-24,6	-4,25	-3,2	-1,8

Розраховано на основі статистичних даних Державної служби статистики України, Комітету торгівлі ООН та Світового банку.

Продовження дії АТП для експортерів в ЄС стало одним з результатів трьохсторонніх консультацій між Україною, ЄС та Росією, які були присвячені пошуку шляхів усунення занепокоєння Росії щодо впливу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі – ПВЗВТ на її економіку. Також сторони домовились про відстрочення тимчасового застосування ПВЗВТ між Україною та ЄС до кінця 2015 року з метою відведення додаткового часу для консультацій та зниження ризику погіршення економічних відносин між Україною та Росією.

Незважаючи на зусилля по збереженню статус-кво у відносинах з Росією, другою визначальною зміною цього періоду стало різке зниження еконо-

мічної взаємодії з нею. Протягом 2014 та першої половини 2015 років тривало стрімке скорочення як експорту, так і імпорту товарів, що було частково пов'язано зі зростанням нетарифних обмежень торгівлі, а також з огляду на введення імпорتنних мит в рамках режиму найбільшого сприяння СОТ на певні товарні позиції українського експорту, що мали до цього нульову або преференційну ставку в рамках угоди про зону вільної торгівлі СНД.

Як видно з таблиць 1 та 2 частка українського експорту товарів до Росії від усього її експорту товарів знизилася з 23,8% у 2013 р. до 18,2% у 2014 р., а за 9 місяців 2015 р. до 12,8%. Частка українського експорту до Росії від ВВП скоротилася з

Таблиця 3

Динаміка українського імпорту товарів, за 2013-2014 рр.

	Імпорт України зі світу, тис. дол. США	Імпорт України з Російської Федерації, тис. дол. США	Частка українського імпорту з Російської Федерації, %	Імпорт України з інших країн, тис. дол. США	Частка українського імпорту з інших країн, %
2013	76986013	23243994	30,2	53742018	69,8
2014	54381409	12678683	23,3	41702725	76,7
% зміни	-29,4	-45,5	-6,9	-22,4	6,9

	ВВП номінальний, тис. дол.США	Частка українського імпорту зі світу від ВВП, %	Частка українського імпорту з Російської Федерації від ВВП, %	Частка українського імпорту з інших країн від ВВП, %
2013	179600000	42,9	12,9	29,9
2014	131805000	41,3	9,6	31,6
% зміни	-26,6	-1,6	-3,3	1,7

Таблиця 4

Тенденції українського імпорту товарів за 9 місяців 2015 року порівняно з аналогічним періодом 2014 року

	Імпорт України зі світу, тис. дол. США	Імпорт України з Російської Федерації, тис. дол. США	Частка українського імпорту з Російської Федерації, %	Імпорт України з інших країн, тис. дол. США	Частка українського імпорту з інших країн, %
9 міс. 2014	41229422,7	10500536,1	25,5	30728886,7	74,5
9 міс. 2015	27376336,7	5470779,3	19,98	21905557,4	80,02
% зміни	-33,6	-47,9	-5,5	-28,71	5,52

	ВВП номінальний, тис. дол. США	Частка українського імпорту зі світу від ВВП, %	Частка українського імпорту з Російської Федерації від ВВП, %	Частка українського імпорту з інших країн від ВВП, %
9 міс. 2014	104560000	39,4	10,04	29,4
9 міс. 2015	78837500	34,7	6,94	27,8
% зміни	-24,6	-4,7	-3,1	-1,6

8,4% в 2013 р. до 7,4% в 2014 р., а за 9 місяців 2015 р. склала 4,6%. Натомість спостерігалось зростання цієї частки від ВВП в інші країни з 26,9% в 2013 р. до 33,5% в 2014 р., і деяке падіння за 9 місяців 2015 р. до 31,1% порівняно з аналогічним періодом 2014 р. – 32,9%.

Загалом відбувається падіння українського експорту товарів до РФ в 2014 р. на 35% порівняно до 2013 р., а за 9 місяців 2015 р. він впав на 55,6% від вартості 9 місяців 2014 р. При цьому, якщо розглядати динаміку зміни за товарними групами, спостерігається подвійна тенденція. в одних випадках зменшення вартості експорту пояснюється в т.ч. зменшенням кількісних обсягів, а в інших випадках кількісні обсяги навіть нарощуються, а вартість експорту падає (Див.: Табл. 6). Це означає, що на торгівлю України з РФ за певними товарними групами, передусім товарами видобування та металургії – вироби з чавуну, прутки та катанка, алюмінієві руди, труби та пустотілі профілі, будівельні матеріали, камінь та пісок, вироби з легованої сталі вплинуло погіршення торговельних умов для України -terms of trade внаслідок девальвації гривні. За деякими позиціями гіпотетично мала місце субституція високоякісних товарів дешевшими замінниками в більших обсягах - наприклад, шоколад та шоколадні вироби.

Аналізуючи таблиці 3 та 4 можна побачити, що частка українського імпорту товарів з Росії від усього її імпорту товарів знизилася з 30,2% у 2013 р. до 23,3% у 2014 р., а за 9 місяців 2015 р. до 19,98%. Частка українського імпорту з Росії від ВВП скоротилася з 12,9 % в 2013 р. до 9,6 % в 2014 р., а за 9 місяців 2015 р. склала 6,94%. Натомість спостерігалось зростання цієї частки від ВВП в інші країни з 29,9% в 2013 р. до 31,6% в 2014 р., і деяке падіння за 9 місяців 2015 р. до 27,8% порівняно з аналогічним періодом 2014 р. – 29,4%.

Загалом відбувається падіння українського імпорту товарів з РФ в 2014 р. на 45,5% порівняно до 2013 р., а за 9 місяців 2015 р. він впав на 47,9% від вартості 9 місяців 2014 р. При цьому, якщо розглядати динаміку зміни за товарними групами, спостерігається подвійна тенденція. в одних випадках зменшення вартості імпорту пояснюється в т.ч. зменшенням кількісних обсягів, а в інших випадках кількісні обсяги імпорту навіть нарощуються, а вартість імпорту падає. Це означає, що на торгівлю України з РФ за певними товарними групами – тютюн, вугілля, пропан бутан, неорганічні хімічні елементи, папір та картон вплинуло покращення

торговельних умов для України – terms of trade внаслідок девальвації російського рубля.

– Отже, на зменшення вартості експорту та експортне виробництво вплинули наступні чинники:

– згортання виробничої та торговельної кооперації українських підприємств з російськими бізнес-партнерами,

– втрата Україною великої кількості крупних підприємств, що перейшли під юрисдикцію ДНР та ЛНР, зокрема в металургії, видобувній промисловості та машинобудуванні. Наприклад, втрата Стаханівського вагонобудівного заводу в Луганській області, призвела в тому числі до суттєвого скорочення обсягів за найбільшою експортною товарною групою «Залізничні транспортні засоби». Падіння за певними товарними групами відбулося внаслідок втрати таких заводів, як Завод Nord, Донбаскабель, Донецькгірмаш, завод «Коксохімобладнання». Повномасштабні наслідки цих втрат можна буде побачити в статистиці в розрізі експортних товарних груп за 2015 р.,

– постановою 959 уряду РФ з запровадження митних тарифів за MFN COT для цілого спектру українських експортних товарів, часткове прикриття вільної торгівлі з Росією в рамках угоди про ЗВТ СНД. Згідно з Постановою, рішення щодо початку застосування Постанови приймається Урядом Росії після виявлення факту практичного застосування Угоди про асоціацію. Згідно з проведеними емпіричним дослідженням Інституту економічних досліджень та політичних консультацій зменшення імпорту внаслідок введення постанови виявляється незначним - 230 млн. дол. США⁶. Перевіривши результати досліджень Світового банку за допомогою симулятивної моделі часткової рівноваги TRIST, ми підтверджуємо, що вони фактично є дійсними для даного випадку

– технічні та інші бар'єри РФ на українську продукцію, що було і є перепорою для вільного перетину українських товарів на російський ринок, починаючи з 2013 року. Одним з факторів, які пояснюють стрімке скорочення експорту в Росію, стали нетарифні обмеження з боку Росії. Протягом 2014 та першої половини 2015 років Росія продовжила практику заборон поставок української продукції на її внутрішній ринок, формально мотивуючи ці обмеження міркуваннями безпеки та захисту здоров'я населення, тварин і рослин (Табл. 2).

⁶ Movchan V., Ryzhenkov M. Impact of Russian Protectionism on the Ukrainian Economy. – Institut of Economic Research and Policy Consulting. – 1December 2015. – <http://4liberty.eu/impact-of-russian-protectionism-on-the-ukrainian-economy/>

Невідповідність процедури встановлення обмежень правилам СОТ неодноразово наголошувалась Україною в рамках засідань Комітетів СОТ з ТБТ та СФЗ.⁷ (Див.: Додаток 2)

– погіршення торговельних умов - terms of trade внаслідок девальвації гривні – позитивні ефекти нарощування кількісних обсягів на експортних виробництвах з еластичністю попиту більше одиниці, негативні – здешевлення вартості за одиницю експортного товару та менша експортна виручка в ключовій іноземній валюті,

– політика географічної диверсифікації та початок імпортозаміщення в РФ.

– На зменшення українського імпорту в вартісному вимірі з РФ вплинуло:

– скорочення обсягів закупівлі природного газу Україною внаслідок оцінки українською стороною реальних потреб в умовах спаду промисловості та економіки в цілому,

– спроби української влади та бізнесу здійснити диверсифікацію імпорту енергоресурсів та сировини,

– волюнтаризм уряду в сфері державних закупівель,

– погіршення торговельних умов для Росії – terms of trade внаслідок девальвації гривні.

Тепер проаналізуємо структуру українського експорту в Російську Федерацію за найбільшими 40 товарними групами – 3-digit SITC – трьохзначна класифікація МСТК, яка є схожою на чотирьохзначну класифікацію ТН ЗЕД, але в дещо більш агрегованому вигляді.

Слід зазначити, що за нашою оцінкою еластичність попиту на український експорт продовольчих товарів по ціні з боку РФ є високою, на відміну від низької еластичності попиту на український експорт з боку європейських партнерів, які закуповують в Україні переважно сировинні товари видобування залізних руд, металургії, сільського та лісового господарства, а також працемісткі товари меблевої, взуттєвої та швейної промисловостей. Це означає, що здешевлення українського експортного товару внаслідок скасування митних тарифів та й навіть від зміни валютного курсу особливо не впливає на зростання обсягів експортного виробництва для потреб ЄС, а отже не передбачає суттєвого розширення експортних потужностей від лібералізації торгівлі. Натомість зниження цін

на українські експортні товари, що поставляються до РФ, до настання останніх подій вказувало на тенденцію нарощування обсягів українського експортного виробництва.

Як у випадку з ЄС, так і з РФ сучасна експортна структура української економіки є неоптимальна та неефективна і має змінитися під впливом реалізації Угоди про Асоціацію. Експортна структура України є неефективною, навіть не дивлячись на той факт, що характер спеціалізації, технологічний рівень та ступінь переробки товарів – кількість позицій капіталомістких товарів металообробки, важкого машинобудування у торговельній співпраці України з РФ та країнами СНД є вищим. Не завжди вищий рівень експортної спеціалізації вказує на розвиненість економіки країни, особливо якщо йде мова про девелопменталістську модель, де все підпорядковано захисту вітчизняних виробників продукції з вищою доданою вартістю, або в випадку пострадянського простору, де спеціалізація будується всупереч принципу порівняльної переваги -comparative advantage.

За логікою ЄС країна може спеціалізуватися на товарах з вищим ступенем обробки і вищою капітало- та наукомісткістю, лише тоді, коли вона вже достатньо розвинулась під впливом прямих іноземних інвестицій та сучасних технологій транснаціональних компаній розвинутих країн інтеграційного простору. На вищих щаблях економічної інтеграції відбувається вирівнювання відносних цін на фактори виробництва – заробітна плата/процентна ставка на капітал між країнами і це віддзеркалює вирівнювання факторної забезпеченості – капітал/фактор праця, вирівнювання доходів на душу населення, високий перехресний взаємний попит переважно на капіталомісткі товари переробної промисловості, що веде до вирівнювання виробничих та торговельних структур і внутрішньосекторної торгівлі – intra-industry trade. В таких умовах має місце монополістична конкуренція, коли експорт та імпорт країн представлений широкою лінійкою різноманітних варіантів диференціації за якістю та маркетинговою ціною одних і тих самих товарів, якими обмінюються вирівняні країни між собою. Таке вирівнювання – реальна конвергенція приходить на етапі спільного ринку. До цього моменту менш розвинуті країни на перших щаблях економічної інтеграції в рамках зони вільної торгівлі мають спеціалізуватися за принципом порівняльної переваги на працемістких товарах сільського господарства та легкої промисловості, але на основі

⁷ Специфічні торговельні занепокоєння України див. <http://tbtims.wto.org/web/pages/search/stc/Search.aspx>; <http://spsims.wto.org/web/pages/search/stc/Search.aspx>;

Таблиця 5

**Структура українського експорту до ЄС
за товарними групами, 2014 р.**

Код за МСТК -SITC	Назва товарної групи	Вартість експорту України до ЄС-28 за товарною групою, дол. США	Частка експортної товарної групи від усього товарного експорту України до ЄС-28	Характер товарної групи за принципом порівняльної переваги
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
.672	Злитки та інші первинні форми чавуну або сталі, напівфабрикати з чавуну або сталі	1690748567	10,06	Ресурсні
.044	Кукурудза -в зерні, мелена	1545943347	9,20	Ресурсні
.281	Залізна руда і концентрати	1530984669	9,11	Ресурсні
.773	Електророзподільне обладнання, не включене в інші категорії	1078325504	6,42	Капіталомісткі
.673	Вироби з чавуну або нелегованої сталі, одержувані пласкою прокаткою, без або іншого покриття	965726458	5,75	Ресурсні
.222	Олійне насіння та олійні плоди, придатні для отримання «м'яких» рослинних олій - виключно борошно тонкого і грубого помелу	824387521	4,91	Ресурсні
.421	Рослинні масла і жири, «м'які», нерафіновані, рафіновані або фракціоновані	772904460	4,60	Працемісткі
.671	Чушковий чавун, дзеркальний чавун, губчасте залізо, залізні чи сталеві гранули та порошки, феросплави	768891027	4,58	Ресурсні
.081	Корми для тварин, окрім не молотих зернових	609171481	3,62	Ресурсні
.676	Пруток, катанка, вушка, профілі та сортовий прокат з чорних металів - включно зварювальне залізо	335826066	2,00	Ресурсні
.334	Нафтові масла або нафтопродукти, одержані з бітумінозних мінералів - окрім сирих,	324928118	1,93	Ресурсні
.351	Електричний струм	270475432	1,61	Капіталомісткі
.679	Труби та порожнисті профілі і трубні фітинги з чавуну або сталі	233371694	1,39	Капіталомісткі
.321	Вугілля, пилоподібне або не пилоподібне	217186727	1,29	Ресурсні
.248	Деревина, що пройшла найпростішу обробку, і залізничні шпали, дерев'яні	215167180	1,28	Ресурсні
.041	Пшениця - включно полбу і суржик, мелені	198656204	1,18	Ресурсні
.841	Пальто, куртки, костюми, брюки, шорти, сорочки, нижня білизна, спальне білизна та аналогічні вироби для чоловіків і хлопчиків з текстильних тканин, крім трикотажних - окрім перелічених у підгрупу 845.2	186293928	1,11	Працемісткі
.634	Одношарова фанера, клеєна фанера, стружкова плита та інша деревина, оброблена, не включена в інші категорії	183979619	1,09	Капіталомісткі
.562	Добрива - окрім добрив, включених до групи 272	171174091	1,02	Ресурсні
.522	Неорганічні хімічні елементи, окису і галогенні солі	163123971	0,97	Капіталомісткі
.821	Меблі та деталі до них, постільні речі, матраци, опори для матраців, подушки і аналогічні меблі з набиванням	155533337	0,93	Працемісткі

Закінчення табл. 5

1	2	3	4	5
.842	Пальта, накидки, жакети, костюми, брюки, шорти, сорочки, сукні та спідниці, нижня білизна, спальне білизна та аналогічні вироби для жінок і дівчаток з текстильних тканин, крім трикотажних виробів - окрім виробів, включених в підгрупу 845.2	152574585	0,91	Працемісткі
.335	Залишкові нафтопродукти, не включені в інші категорії, та аналогічні матеріали	152183735	0,91	Капіталомісткі
.764	Устаткування для електров'язку, не включене в інші категорії, не включені в інші категорії деталі та приладдя апаратури, включеної у відділ 76	150111728	0,89	Капіталомісткі
.851	Взуття	144032988	0,86	Працемісткі
.059	Фруктові соки - включно виноградне сусло та овочеві соки, з доданням або без цукру	140244946	0,83	Працемісткі
.278	Інша мінеральна сировина	135971771	0,81	Ресурсні
.761	Монітори та проектори, що не включають до свого складу приймачі телевізійного сигналу, радіоприймачі	131781544	0,78	Наукомісткі
.247	Деревина очищена або неочищена від кори і заболоні, або грубо тесана	109223109	0,65	Ресурсні
.292	Сировинні матеріали рослинного походження, не включені в інші категорії	103375079	0,62	Ресурсні
.245	Деревне паливо, крім деревних відходів і деревного вугілля	102805619	0,61	Ресурсні
.775	Побутове обладнання електричне та неелектричне, не включене в інші категорії	98986967	0,59	Капіталомісткі
.635	Вироби з дерева, не включені в інші категорії	97393133	0,58	Працемісткі
.772	Електричні прилади для замикання і розмикання електричних ланцюгів	96501278	0,57	Капіталомісткі
.845	Предмети одягу, виготовлені з текстильних тканин, трикотажні або не трикотажні, плетені	93269157	0,55	Працемісткі
.533	Пігменти, фарби, лаки та аналогічні матеріали	91410278	0,54	Капіталомісткі
.658	Готові вироби, виготовлені виключно або головним чином з текстильних матеріалів, не включені в інші категорії	85918643	0,51	Працемісткі
.611	Шкіра	75514365	0,45	Ресурсні
.746	Кулькові або роликові підшипники	70363276	0,42	Капіталомісткі
.791	Залізничні транспортні засоби – включно потяги на повітряній подушці і пов'язане з ними обладнання	70264543	0,42	Капіталомісткі
.061	Цукор, патока і мед	69153844	0,41	Ресурсні

Всього частка за 40 поданими найбільшими експортними товарними групами України до ЄС від усього українського товарного експорту до ЄС, %

86,96

Розраховано за даними Комітету торгівлі ООН

інтенсифікації руху прямих виробничих іноземних інвестицій крок за кроком структурно змінюватися. Філософія структурної політики ЄС для країн, що розвиваються і інтегруються в клуб розвинутих економік Спільного ринку, не передбачає якихось напрямів формування структури і визначення пріоритетів. Вона покликана вказати країні, що її майбутній успіх базується на самовиявленні значення секторів і товарних груп, які сформується ринком на основі порівняльної переваги і ролі прямих іноземних інвестицій, які мають надійти в країну.

Тобто говорити про те, що експортна товарна структура України збережеться з усіма її актуальними значущими сьогодні для ЄС товарними групами, немає сенсу. (Див.: Табл. 5). Переконфігурація структури експорту відбудеться внаслідок повальних банкрутств підприємств машинобудування, зорієнтованих на ринок СНД, частково металургійної промисловості та секторів легкої промисловості з огляду на заміщення внутрішнього вітчизняного виробництва імпортом. Можна лише спрогнозувати, що в короткотерміновій перспективі український виробничий пояс традиційного експорту звужиться, а збідніла та очищена від старих виробництв економіка згодом знайде своїх нових агентів-нерезидентів, які швидше за все спочатку прийдуть саме у виробництва легкої промисловості за принципом порівняльної переваги. Ті ж підприємства, які забезпечують вже сьогодні спільний ринок ЄС своїми капіталомісткими товарами сучасного типу, швидше за все будуть поглинуті шляхом придбання виробничих активів крупними європейськими та американськими компаніями, які будуть використовувати зростаючий ефект від масштабу.

Для співпраці України з РФ ця логіка інтеграційних зв'язків і принцип порівняльної переваги абсолютно не мають значення, оскільки зв'язки побудовані на традиційній для країн колишнього СРСР технологічній платформі і на постійному ефекті від масштабу, коли будь-яке нарощування потужностей в секторах взаємодії між країнами-партнерами СНД дає ефект абсорбції вироблених та експортованих товарів на терени пострадянського економічного простору з огляду на його великий демографічний та географічний розмір.

Аналізуючи структуру українського експорту в РФ можна побачити, що значну роль в ній за обсягами відіграють квазітехнологічні групи машинобудування – залізничні транспортні засоби,

двигуни, насоси, електричні машини, монітори, вантажно-розвантажувальне обладнання, вимірвальні прилади, товари низькотехнологічної металургії, будівельні матеріали, алкогольні напої, сир та сирні продукти, шоколад, борошняні вироби та ще незначна кількість деяких продуктових товарних груп. За багатьма позиціями дійсно відбулося падіння. Для аналізу було обрано з усього спектра 250 товарних груп 40 з найбільшими обсягами експорту. (Див.: Табл. 6). Встановлено, що в сумі ці експортні товари становили 76,8% усього експорту України в РФ у 2013 р. Вже в 2014 р. частка цих товарів загалом впала до 48,2%. Донедавна потужні експортні товарні групи, які віддзеркалювали потенціал нині окупованих територій Донбасу, розчинилися серед усього спектру часток експорту. Це ознаменувало перший етап структурних зрушень в виробничій та експортній структурі України.

В таблиці 7 представлені ті товарні групи, які зазнали найбільшого спаду в вартісному та кількісному вимірах протягом 2014 р. порівняно з 2013 р. Серед них в суцільно виділених графах знаходяться також і ті товарні групи експорту продовольства, на які продовжилось розповсюдження квот та інших нетарифних захисних бар'єрів. Фактично вони відображають товарні групи, до яких застосували в 2015 р. митні тарифи режиму найбільшого сприяння СОТ та незабаром можуть застосувати й ембарго. Важливо зазначити, що питома вага таких товарів складає приблизно 14,5%, а в 2013 р. на частку цих товарів припадало 27,75%. Експортні товарні групи в таблиці з виділеним текстом відображають найбільший спад в сфері машинобудування. Негативна динаміка деяких з цих експортних товарних груп здатна пояснюватися ситуацією, пов'язаною з переходом заводів виробників-експортерів під юрисдикцію ДНР та ЛНР, а також загальним погіршенням співпраці з російськими бізнес-партнерами. Саме за цими товарними групами частка від загального експорту залишається відносно вищою, ніж за продовольчими товарами.

Щодо намірів Російської Федерації по запровадженню торговельного ембарго стосовно України, нагадаємо, що Європейський Союз повідомив владі України про завершення всіх процедур для запуску ЗВТ з 1 січня 2016 року. Російська Федерація, у свою чергу, у зв'язку з цим вдалася до економічного шантажу України через ембарго.

Таблиця 6

**Структура українського експорту в Російську Федерацію
за товарними групами, 2013 та 2014 рр.**

Товарна група експорту України до РФ	Код SITC	2013 Вартість експорту товарної групи, дол. США	2013 Питома вага експортної товарної групи, %	2014 Вартість експорту товарної групи, дол. США	2014 Питома вага експортної товарної групи, %	Зміна вартості експорту за товарною групою, %	Зміна кількості - чистої ваги, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Залізничні транспортні засоби, включаючи потяги на повітряній подушці і пов'язане з ними обладнання	791	1743135860	11,56	601211987	3,99	-65,51	-8,12
Пруток, катанка, вушка, профілі та сортовий прокат з чорних металів – включно зварювальне залізо	676	1263836125	8,38	788627528	5,23	-37,60	60,39
Двигуни і мотори, неелектричні, крім включених до групи 712, деталі цих двигунів і моторів, не включені в інші категорії	714	648053755	4,30	581539609	3,86	-10,26	-58745,9
Алюмінієві руди і концентрати - включно глинозем	285	580083805	3,85	442215425	2,93	-23,77	69,69
Папір та картон	641	561553601	3,72	479084755	3,18	-14,69	-85,61
Вироби з чавуну або нелегованої сталі, одержувані пласкою прокаткою, без або іншого покриття	673	471362358	3,13	277635368	1,84	-41,10	67,87
Труби та пустотілі профілі і трубні фітинги з чавуну або сталі	679	416190561	2,76	292081745	1,94	-29,82	3,48
Сир	024	314157922	2,08	79094116	0,52	-74,82	-58,63
Камінь, пісок і гравій	273	312150888	2,07	247417537	1,64	-20,74	98,95
Шоколад та інші харчові продукти, що містять какао, не включені в інші категорії	073	306598184	2,03	88326270	0,59	-71,19	4,12
Електроенергетичні машини - окрім роторних електроенергетичних установок, і їх деталі	771	281083204	1,86	132945607	0,88	-52,70	-327,66
Вироби з благородних металів, не включені в інші категорії	699	230069282	1,53	204507643	1,36	-11,11	-143,12

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8
Радіоактивні та пов'язані з ними матеріали	525	220752664	1,46	259559728	1,72	17,58	-14935,3
Роторні електроенергетичні установки та їх деталі, не включені в інші категорії	716	217355842	1,44	144534202	0,96	-33,50	-587,89
Алкогольні напої	112	210705836	1,40	80757061	0,54	-61,67	74,66
Насоси рідинні, обладнані або які не обладнані вимірювальними пристроями, рідинні підйомники, деталі таких насосів і підйомників рідинних	742	196187029	1,30	147886425	0,98	-24,62	-1222,36
Меблі та деталі до них, постільні речі, матраци, опори для матраців, подушки і аналогічні меблі з набиванням	821	192770595	1,28	192894267	1,28	0,06	-183,46
Папір і картон, нарізані за відповідним розміром або форматом, вироби з паперу або картону	642	192458797	1,28	154872516	1,03	-19,53	-76,63
Монітори та проектори, що не включають до свого складу приймачі телевізійного сигналу, радіоприймачі, звуко- або відео відтворюючу апаратуру	761	171783615	1,14	103169682	0,68	-39,94	-7315,17
Насоси повітряні або інші газові компресори та вентиляційні установки, витяжні шафи для вентиляції або центрифуги, фільтруючі або очисні апарати, їх деталі рециркуляції з вентилятором	743	164941255	1,09	74364265	0,49	-54,91	-494,71
Будівельні матеріали з глини і вогнетривкі будівельні матеріали	662	160400450	1,06	105294393	0,70	-34,36	74,27
Чушковий чавун, дзеркальний чавун, губчасте залізо, залізні чи сталеві гранули та порошки, феросплави	671	160197726	1,06	213682928	1,42	33,39	-33,74
Інша мінеральна сировина	278	155401010	1,03	117353404	0,78	-24,48	96,93

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8
Пластмаси у формі пластин, листів, плівок і смуг	582	155023991	1,03	56813104	0,38	-63,35	-33,04
Опалювальне і холодильне обладнання та його деталі, не включені в інші категорії	741	152679101	1,01	124428615	0,83	-18,50	-503,91
Електричні машини й пристрої, не включені в інші категорії	778	151230079	1,00	83482545	0,55	-44,80	-109,2
Друкована продукція	892	151038812	1,00	122117246	0,81	-19,15	-300,12
Конструкції та елементи конструкцій, не включені в інші категорії, з чавуну, сталі або алюмінію	691	143190585	0,95	98623672	0,65	-31,12	-92,42
Не включені в інші категорії вироби з пластмас	893	133080407	0,88	105824793	0,70	-20,48	-189,66
Продукти із зернових та продукти з борошна або крохмалю, фруктового або овочевого	048	130328444	0,86	53397173	0,35	-59,03	22,58
Інші машини та обладнання, спеціально призначені для конкретних галузей промисловості, їх деталі, не включені в інші категорії	728	128173416	0,85	78948688	0,52	-38,40	-241,53
Вироби з легованої сталі, одержувані пласкою прокаткою	675	125292569	0,83	73617058	0,49	-41,24	64,00
Вантажно-розвантажувальне обладнання і його деталі, не включені в інші категорії	744	121454576	0,81	49438009	0,33	-59,30	-176,92
Харчові продукти та препарати, не включені в інші категорії	098	116611667	0,77	147650352	0,98	26,62	-154,54
Вимірювальні, контрольні інструменти та прилади, не включені в інші категорії	874	108878384	0,72	85593994	0,57	-21,39	-3582,48
Залишкові нафтопродукти, не включені в інші категорії, та аналогічні матеріали	335	108567340	0,72	74606216	0,49	-31,28	74,68

Закінчення табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8
Вироби з чавуну або нелегованої сталі, одержувані пласкою прокаткою, плаковані, з покриттям або облицюванням	674	106943471	0,71	86074713	0,57	-19,51	37,77
Електричні прилади для замикання і розмикання електричних ланцюгів	772	106550471	0,71	76792673	0,51	-27,93	-1517,71
Інші генераторні установки та їх деталі, не включені в інші категорії	718	99285758	0,66	89427207	0,59	-9,93	-1098,02
Овочі, коренеплоди і бульбоплоди, приготовлені або консервовані, не включені в інші категорії	56	92992921	0,62	49849421	0,33	-46,39	35,71
Всього частка за 40 поданими найбільшими експортними товарними групами України до Російської Федерації від усього українського товарного експорту до РФ, %		X	76,8	X	48,2	X	X

* - Загальне зменшення експорту репрезентативних товарних груп за рік - 4,037 млрд. дол. США.
Розраховано за даними Комітету торгівлі ООН

Таблиця 7

Експортні товарні групи України до Російської Федерації з найбільшим скороченням за вартістю та кількістю від усього українського товарного експорту до Російської Федерації, 2013 та 2014 рр.

Товарна група експорту України до РФ з найбільшим спадом за вартістю та кількістю	Код SITC	2013 Вартість експорту товарної групи, дол. США	2013 Питома вага експортної товарної групи, %	2014 Вартість експорту товарної групи, дол. США	2014 Питома вага експортної товарної групи, %	Зміна вартості експорту за товарною групою, %	Зміна чистої ваги, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Риба свіжа, жива, охолоджена або заморожена	034	11559501	0,08	1770	0,00	-99,98	-100,00
Полімери стиролу в первинній формі	572	6316567	0,04	214714	0,00	-96,60	-99,75
Борошно грубого і тонкого помелу	046	6342356	0,04	504233	0,01	-92,05	-91,75
Судна, катери / човни - включно судна на повітряній подушці і плавучі споруди	793	48154335	0,32	4321108	0,04	-91,03	-72,85
Соли металів і солі неорганічних кислот	523	73503790	0,49	7460643	0,08	-89,85	-85,96

Продовження табл. 7

1	2	3	4	5	6	7	8
Автомобілі та інші транспортні засоби з двигуном, призначені в основному для перевезення пасажирів - крім транспортних засобів, призначених для перевезення 10 і більше осіб, включаючи водія, багатомісні автомобілі з кузовом типу фургон та гоночні автомобілі	781	35893610	0,24	4131428	0,04	-88,49	-88,98
Злитки та інші первинні форми чавуну або сталі, напівфабрикати з чавуну або сталі	672	11305791	0,07	1555992	0,02	-86,24	-92,14
Кондитерські вироби	062	56532542	0,37	11499796	0,12	-79,66	-80,33
Олійні насіння та олійні плоди, придатні для отримання «м'яких» рослинних олій	222	86497053	0,57	20468524	0,21	-76,34	-82,87
Сир	24	314157922	2,08	79094116	0,81	-74,82	-76,50
Вуглеводні, не включені в інші категорії	511	55395342	0,37	14994390	0,15	-72,93	-73,60
Шоколад та інші харчові продукти, що містять какао, не включені в інші категорії	073	306598184	2,03	88326270	0,90	-71,19	-70,09
Молоко і вершки і молочні продукти, крім масла і сиру	022	45869375	0,30	14912604	0,15	-67,49	-68,55
Нафтові масла або нафтопродукти, одержані з бітумінозних мінералів	334	28807058	0,19	9436465	0,10	-67,24	-71,63
Фруктові соки - включно виноградне сушло та овочеві соки, з доданням або без додання цукру або інші підсолоджуючі речовини	059	72688459	0,48	24452743	0,25	-66,36	-61,21
Залізничні транспортні засоби - включно потяги на повітряній подушці і пов'язане з ними обладнання	791	1743135860	11,56	601211987	6,14	-65,51	-63,22
Дорожні транспортні засоби, не включені в інші категорії	783	23038093	0,15	8225481	0,08	-64,30	-64,37
Пластмаси у формі пластин, листів, плівок і смуг	582	155023991	1,03	56813104	0,58	-63,35	-59,74

Продовження табл. 7

1	2	3	4	5	6	7	8
Алкогільні напої	112	210705836	1,40	80757061	0,82	-61,67	-57,06
Рослинні масла і жири, «М'які», нерафіновані, рафіновані або фракціоновані	421	24497593	0,16	9547017	0,10	-61,03	-59,94
Риба, ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні, приготовлені або консервовані	037	34386129	0,23	13864638	0,14	-59,68	-54,00
Рослинні масла і жири, «М'які», нерафіновані, рафіновані або фракціоновані	421	24497593	0,16	9547017	0,10	-61,03	-59,94
Риба, ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні, приготовлені або консервовані	037	34386129	0,23	13864638	0,14	-59,68	-54,00
Машини та устаткування для цивільного будівництва й підрядних робіт	723	71044214	0,47	28823560	0,29	-59,43	-42,34
Вантажно-розвантажувальне обладнання і його деталі, не включені в інші категорії	744	121454576	0,81	49438009	0,50	-59,30	-47,05
Пальта, накидки, жакети, костюми, брюки, шорти, сорочки, сукні та спідниці, нижня білизна, спальне білизна та аналогічні вироби для жінок і дівчаток з текстильних тканин, крім трикотажних виробів	842	2010748	0,01	822216	0,01	-59,11	-62,51
Продукти із зернових та продукти з борошна або крохмалю, фруктового, овочевого	048	130328444	0,86	53397173	0,54	-59,03	-56,13
Насоси - окрім рідинних насосів, повітряні або інші газові компресори та вентиляційні установки, витяжні шафи для вентиляції або центрифуги, фільтруючі або очисні апарати	743	164941255	1,09	74364265	0,76	-54,91	-42,86

Закінчення табл. 7

1	2	3	4	5	6	7	8
Одношарова фанера, клеєна фанера, стружкова плита та інша деревина, оброблена, не включена в інші категорії	634	48528278	0,32	22277246	0,23	-54,09	-59,86
Безалкогольні напої, не включені в інші категорії	111	20048844	0,13	9254441	0,09	-53,84	-48,93
Електроенергетичні машини - окрім роторних електроенергетичних установок, включених до групи 716, і їх деталі	771	281083204	1,86	132945607	1,36	-52,70	-47,61
Всього частка за поданими експортними товарними групами України до Російської Федерації з найвищим спадом за вартістю та кількістю від усього українського товарного експорту до РФ, %		X	27,75	X	14,52	X	X

* - Загальний спад за рік - 2,766 млрд. дол. США.

Розраховано за даними Комітету торгівлі ООН

За повідомленням Уряду України – про це 2 грудня ц.р. заявив Прем'єр-міністр України А.Яценюк: «За нашими попередніми оцінками, введення торговельного ембарго Росією проти України принесе збитки українській економіці в розмірі до 600 млн. дол. США. Підкреслюю, що на кожне російське рішення Уряд України буде реагувати дзеркальними санкціями», - наголосив він і зазначив, що сьогодні Кабмін вносить на розгляд парламенту України відповідний законопроект. Також прем'єр повідомив, що Україні вдалося втричі зменшити залежність від російського ринку. «Сьогодні залежність від російського ринку складає 12,8%. Водночас основним торговельним партнером, за словами А.Яценюка, сьогодні є Європейський Союз. «32,9% - це наша торгівля з Європейським Союзом». Далі, інформація Мінекономіки України від 10.12.2015 р. -заява заступника міністра економічного розвитку і торгівлі – Н.Микольської після засідання ради експортерів в Києві. Україна готується адекватно відреагувати на введення Російською Федерацією з 1 січня 2016 ембарго на поставки продуктів харчування та підвищення мит. Водночас, Н.Микольська також підкреслила, що Україна оскаржить у Світовій організації торгівлі всі незаконні дії Росії. «У той же час ми не можемо допустити, щоб наші компанії, жорстоко постраждали від

втрати російського ринку, також страждали тут від імпорту з Російської Федерації», - уточнила вона. Раніше Н.Микольська зазначала, що російське ембарго призведе до зниження українського експорту на суму близько 140-205 млн. дол. США, а введення митних тарифів на українську продукцію - до зниження на 167-239 млн. дол. США. «Оскільки списки товарів щодо ембарго та митних тарифів за багатьма позиціями перетинаються, то скорочення експорту буде меншим, ніж суми цих показників», - цитує Н.Микольську інформагенція «Інтерфакс-Україна».

Цікаво, що РФ вирішила запровадити на сучасному етапі ембарго для України не тотально за товарними групами з великими вартісними обсягами (Див.: Табл. 6), а за трохи іншим спектром продовольчих товарів, куди, звичайно, входять лише деякі з вищеописаних товарних груп. Загальна питома вага товарних груп, що підпадуть під ембарго складає 3,82% від сукупного експорту України до РФ.⁸ (Див.: Табл. 8). Це ще раз свідчить, що основним суб'єктом, до якого Кремлем висуваються економічні претензії та впроваджується ембарго, є не Україна, а тандем ЄС-США. І мета в Кремля лише одна – перекрити саме притік товарів продо-

⁸ <http://government.ru/media/files/41d4f8cdfeeb731522d2.pdf>
(Україна долучена до списку з серпня 2015 р.)

Таблиця 8

Експорт товарів України до Російської Федерації, на які за постановами уряду РФ може бути запроваджене ембарго

Код товарної групи за ТН ЗЕД	Назви товарних груп, за якими може бути введено ембарго для України - не пізніше 1 січня 2016 р.	Вартість українського експорту за товарною групою до РФ, дол. США	Питома вага експортної товарної групи України від всього експорту товарів до РФ, % *
1	2	3	4
0201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	22972797	0,234
0202	М'ясо великої рогатої худоби, заморожене	23087783	0,236
0203	Свинина свіжа, охолоджена або заморожена	11578515	0,118
0207	М'ясо та харчові субпродукти свійської птиці, зазначеної в товарній позиції 0105, свіжі, охолоджені або заморожені	13137593	0,134
0210	М'ясо солоне, в розсолі, сушене чи копчене	83489	0,001
0302		34	0,000
0303		1665	0,000
0304		70	0,000
0305	Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні	9369	0,000
0306	безхребетні	28	0,000
0307		51	0,000
0401		1439	0,000
0402		7815457	0,080
0403		2536	0,000
0404		5068556	0,052
0405	Молоко й молочна продукція	26962450	0,275
0406		79094116	0,807
0701		1313720	0,013
0702		18955663	0,193
0703		684438	0,007
0704		377161	0,004
0705		60432	0,001
0706		1204699	0,012
0707		9903590	0,101
0708		485	0,000
0709		3899416	0,040
0710		7553159	0,077
0712	Овочі, їстівні коренеплоди і бульбоплоди	61217	0,001
0713		86405	0,001
0801		702	0,000
0802		1441599	0,015
0803		53	0,000
0804		235	0,000
0805		4263	0,000
0806		3666	0,000
0807		27207	0,000
0808		5172214	0,053
0809		1860865	0,019
0810		500400	0,005
0811	Фрукти і горіхи	1469313	0,015
0813		496365	0,005

Закінчення табл. 8

1	2	3	4
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса, м'ясних субпродуктів чи крові, готові харчові продукти, виготовлені на їх основі	2792133	0,028
190190	Готові продукти, включаючи сири і сир на основі рослинних жирів	72197556	0,737
210690	Харчові продукти – молоковімісні продукти, на основі рослинних жирів	53943800	0,550
Всього за експортними товарними групами України, на які за актуальними постановами уряду РФ може бути запроваджене ембарго		373826704	3,82

* Всього вартість товарного експорту України до РФ за ТН ЗЕД – 9799143633 дол. США.

вольства ЄС на економічну територію РФ, в тому числі через кордони України в страху перед поширенням протестантської етики в бізнесі та системі споживчих преференцій пересічних росіян.

За твердженням заступника міністра економічного розвитку і торгівлі України Н.Микольської, введення з 1 січня 2016 року Росії ембарго на імпорту український сільськогосподарської продукції та продуктів харчування призведе до зменшення українського експорту на суму близько 140-205 млн.

За нашою оцінкою зменшення українського експорту в РФ за визначеними в постанові російським урядом товарними групами внаслідок запровадженого ембарго складе приблизно 374 млн. дол. США, якщо відштовхуватися від статистичних даних Комітету торгівлі ООН за 2014 р. Додаючи до цієї суми отриману через TRIST Analysis 230 млн. дол. США зменшення експорту через запровадження митних ставок згідно з режимом найбільшого сприяння MFN щодо груп певних експортних товарів, ми виходимо на 603 млн. дол. США максимальних втрат через зменшення експорту за всіх інших рівних незмінних умов. Для довідки, за оцінками Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕДПК) ця сума складає 550 млн. дол. США.

За результатами досліджень ІЕДПК, у випадку повного виходу України з зони вільної торгівлі з РФ (одностороннє припинення торгівлі з боку Росії) втрати складуть 900 млн. дол. США. За нашою оцінкою зниження експорту з Росією через запровадження всього спектру MFN митних ставок на українські експортні товарні групи становитиме десь приблизно 950 млн. дол. США.

У разі, якщо ембарго пошириться на усі товарні групи розділів сільського, лісового, рибного господарств та на продукти харчування 1-23 ТН ЗЕД, і водночас на інші товарні групи інших

розділів будуть введені MFN митні ставки, що практикує Митний Союз щодо третіх країн, то зменшення українського експорту через ембарго складе за оцінкою 905,194 млн. дол. США з урахуванням митних ставок MFN на інші групи товарів 325 млн. дол. США, що дорівнюватиме приблизно 1275 млн. дол. США.

В таблиці 9 представлено структуру українського імпорту з РФ за товарними групами -3-digit SITC. На відміну від структури експорту, яка значно змінилася внаслідок розчинення певних товарних груп з колись традиційно великими питомими вагами серед інших товарних груп з середніми їх розмірами, в структурі імпорту України з РФ кардинально нічого не змінилося за винятком зменшення обсягів закупівлі газу, а отже, і загальної частки цієї найбільшої товарної групи в загальному імпорті з 45,97% до 31,08%. Але ця товарна група надалі залишається найбільшою зі значним відривом від інших товарних груп. Суттєво скоротила Україна споживання з РФ нафтових масел, автомобілів пасажирських та вантажних і деталей до них. Це означає, що за цими товарними групами легко вдалося віднайти субститути на інших ринках, в т.ч. і на Спільному ринку ЄС. Натомість зросли кількісні обсяги імпорту за позиціями пропан, бутан, вугілля, залізна руда та концентрати, тютюн, папір і картон.

Загальні висновки, які можна зробити за результатами цих досліджень є наступними:

– по-перше, фактичний розрив торговельно-економічних стосунків між Україною та РФ є виявом неоголошеної торговельної війни, яка почалася раніше, ще задовго до укладення Україною угоди про асоціацію з ЄС. Метою цієї війни було (і залишається) підпорядкування національної економічної структури екстенсивній економіці РФ, перетворення економіки України на супутню, обслуговуючу;

Таблиця 9

**Структура українського імпорту з Російської Федерації
за товарними групами, 2013 та 2014 рр.**

Товарна група експорту України до РФ	Код SITC	2013 Вартість імпорту товарної групи, дол. США	2013 Питома вага імпорту товарної групи, %	2014 Вартість імпорту товарної групи, дол. США	2014 Питома вага імпорту товарної групи, %	Зміна вартості імпорту за товарною групою, %	зміна кількісних обсягів - чистої ваги, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Природний газ, зріджений або не зріджений	343	10685045360	45,97	3940119200	31,08	-63,12	-78,83
Нафтові масла або нафтопродукти, одержані з бітумінозних мінералів - окрім сирих, продукти, не включені в інші категорії, які містять за вагою 70% або більше таких масел, які є основною складовою частиною цих продуктів, нафто вміщуючи відходи	334	1859481460	8,00	1220808498	9,63	-34,35	-49,89
Вугілля, пилоподібне або не пилоподібне	321	1305825648	5,62	1136236987	8,96	-12,99	1,74
Інші генераторні установки та їх деталі, не включені в інші категорії	718	618693601	2,66	601667220	4,75	-2,75	-56,02
Добрива - окрім добрив, включених до групи 272	562	600550322	2,58	469424343	3,70	-21,83	-5,63
Нафтові масла, сирі, і сира нафта, отримана з бітумінозних мінералів	333	397965100	1,71	130998200	1,03	-67,08	-202,58
Монітори та проектори, що не включають до свого складу приймачі телевізійного сигналу	761	326967488	1,41	248626534	1,96	-23,96	-16,74
Залізна руда і концентрати	281	254615983	1,10	245503094	1,94	-3,58	3,18
Вироби з неблагородних металів, не включені в інші категорії	699	235625410	1,01	173334594	1,37	-26,44	-160,72
Папір та картон	641	228224935	0,98	157524393	1,24	-30,98	-32,65
Пруток, катанка, вушка, профілі та сортовий прокат з чорних металів - включно зварювальне залізо	676	223465213	0,96	124015520	0,98	-44,50	-51,28

Продовження табл. 9

1	2	3	4	5	6	7	8
Автомобілі та інші транспортні засоби з двигуном, призначені в основному для перевезення пасажирів – окрім транспортних засобів, призначених для перевезення 10 і більше осіб, включаючи водія, включаючи багатомісні автомобілі з кузовом типу фургон та гоночні автомобілі	781	221324211	0,95	39249728	0,31	-82,27	-417,69
Парфумерні, косметичні та туалетні препарати - окрім мила	553	217155646	0,93	149595979	1,18	-31,11	-28,07
Вироби з чавуну або нелегованої сталі, одержувані плоскою прокаткою, не плакований, без або іншого покриття	673	206569451	0,89	118507351	0,93	-42,63	-56,99
Вироби з чавуну або нелегованої сталі, одержувані плоскою прокаткою, неплакований, без або іншого покриття	673	206569451	0,89	118507351	0,93	-42,63	-56,99
Роторні електроенергетичні установки та їх деталі, не включені в інші категорії	716	160590559	0,69	91464564	0,72	-43,04	-68,58
Залізничні транспортні засоби - включно потяги на повітряній подушці і пов'язане з ними обладнання	791	158484000	0,68	58382553	0,46	-63,16	-195,43
Вироби з лекованої сталі, одержувані плоскою прокаткою	675	151439152	0,65	45049501	0,36	-70,25	-170,87
Гумові покришки, взаємозамінні протектори, флепи і камери для всіх типів коліс	625	149960421	0,65	79092660	0,62	-47,26	-44,63
Полімери етилену в первинній формі	571	135667088	0,58	65314344	0,52	-51,86	-120,34
Алюміній	684	128794883	0,55	104140421	0,82	-19,14	-15,99
Шоколад та інші харчові продукти, що містять какао, не включені в інші категорії	73	121320621	0,52	80431423	0,63	-33,70	-34,26

Продовження табл. 9

1	2	3	4	5	6	7	8
Побутове обладнання електричне та неелектричне, не включене в інші категорії	775	112783374	0,49	80939364	0,64	-28,23	-26,38
Вапно, цемент та оброблені будівельні матеріали	661	109969899	0,47	64162522	0,51	-41,65	-68,49
Нікель	683	106550227	0,46	66478318	0,52	-37,61	-38,92
Електричні прилади для замикання і розмикання електричних ланцюгів, для захисту електричних ланцюгів або для підключення до електричних кіл або з'єднання електричних ланцюгів	772	105671949	0,45	58804986	0,46	-44,35	-50,29
Тютюн готовий - містить або не містить тютюнові замітники	122	105257077	0,45	126377233	1,00	20,07	19,91
Чушковий чавун, дзеркальний чавун, губчасте залізо, залізні чи сталеві гранули та порошки, феросплави	671	103922838	0,45	69138030	0,55	-33,47	-54,52
Неорганічні хімічні елементи, окису і галогенні солі	522	101342644	0,44	98069213	0,77	-3,23	13,96
Деталі й приналежності автомобілів, включених до групи 722, 781, 782 і 783	784	100253718	0,43	39521249	0,31	-60,58	-119,86
Папір і картон, нарізані за розміром та виробі з паперу або картону	642	95029064	0,41	99890440	0,79	5,12	7,05
Харчові продукти та препарати, не включені в інші категорії	98	92534928	0,40	72453706	0,57	-21,70	-25,87
Харчові продукти та препарати, не включені в інші категорії	98	92534928	0,40	72453706	0,57	-21,70	-25,87
Мило, миючі та поліруючі засоби	554	92338596	0,40	67505654	0,53	-26,89	-26,09
Пропан і бутан, зріджений	342	90432422	0,39	134159917	1,06	48,35	34,01
Не включені в інші категорії виробі з пластмас	893	88442183	0,38	63398490	0,50	-28,32	-24,35
Полімери стиролу в первинній формі	572	88431678	0,38	73875241	0,58	-16,46	-12,17
Автомобілі для перевезення вантажів і автомобілі спеціального призначення	782	84317939	0,36	6303775	0,05	-92,52	-1078,2

Закінчення табл. 9

1	2	3	4	5	6	7	8
Паперова маса і макулатура	251	83575724	0,36	82171760	0,65	-1,68	-5,60
Кава і замітники кави	71	83116916	0,36	57329731	0,45	-31,03	-5,08
Інші органічні хімічні речовини	516	81060324	0,35	47312725	0,37	-41,63	-55,30
Вимірювальні, контрольні, що аналізують і регулюють інструменти та прилади, не включені в інші категорії	874	78894737	0,34	61842584	0,49	-21,61	-118,76
Інші пластмаси в первинній формі	575	78022285	0,34	79621864	0,63	2,05	-3,27
Синтетичний каучук, регенована гума, відходи	232	74304543	0,32	44427409	0,35	-40,21	-36,72
Всього частка за 42 поданими найбільшими експортними товарними групами України до Російської Федерації від усього українського товарного експорту до РФ, %		X	87,52	X	84,97	X	X

За даними Комітету торгівлі ООН

– по-друге, протягом двох останніх років внаслідок військово-політичного протистояння в Україні та втрати нею територій, а також через торговельну війну між Кремлем та державами Заходу в українській економіці відбулися суттєві зміни в структурі виробництва і, відповідно, в структурі й обсягах товарного експорту та імпорту. Україна різко звузила спектр промислового виробництва і їй ще доведеться зіштовхнутися зі значним скороченням виробництв машинобудування, промислової хімії і будівельних матеріалів, а в разі подальшого загострення політичного конфлікту з РФ вже в короткостроковому періоді почати болісну перерієнтацію харчової промисловості. Саме розрив коопераційних зв'язків з РФ великою мірою визначали структурні злами української економіки. З одного боку, для України це означатиме втрату частини доходів, а з іншого, – шанс, спонукання до пошуку нових партнерів і ринків;

– по-третє, реалізація Угоди про Асоціацію України з ЄС на перших етапах її імплементації не вирішить проблеми якісного вдосконалення українського промислового виробництва та підвищення сукупної факторної продуктивності виробничих процесів, оскільки акценти протягом щонайменше п'яти років будуть зроблені на розви-

ток торгово-збутових мереж європейського оптового та ритейлингового бізнесу і, відповідно, системи фінансування імпорту промислових товарів споживчого призначення з країн ЄС. Тому Уряду України слід вже зараз замислитись над проблемою вибору ефективної моделі промислового розвитку і посилення позицій національного малого та середнього бізнесу в сільському господарстві та обробних промислових секторах. Національному банку України слід негайно відходити від режиму вільно плаваючого валютного курсу в комплексі з таргетуванням інфляції, який створює підґрунтя для імпортоорієнтованої економіки, підкріпленої спекулятивними фінансовими ресурсами міжнародних ринків капіталу, що в довгостроковому періоді несе небезпеку відсутності структурних зрушень внутрішнього промислового виробництва (зокрема конкурентоспроможного експорту за рахунок прямих іноземних інвестицій у внутрішнє товарне виробництво) і провокує фінансовий дефолт країни.